

УДК 324:342.532(09)'1990/2009

І. В. Мельникаспірант кафедри політології,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки, Луцьк, Україна
irkamelnik@gmail.com

ІДЕОЛОГІЧНА СЕГМЕНТАЦІЯ НІМЕЦЬКОГО ЕЛЕКТОРАТУ НА ВИБОРАХ БУНДЕСТАГУ (1990–2009 рр.)

Анотація. Проаналізовано ідеологічну ідентифікацію електорату Федеративної Республіки Німеччина на виборах до Бундестагу в 1990, 1994, 1998, 2002, 2005, 2009 рр. на основі реалізованої електоральної участі громадян. Акцентовано увагу на дослідженні змішаної мажоритарно-пропорційної виборчої системи, за правилами якої відбувалися вибори до законодавчого органу ФРН. Учасників виборчих перегонів класифіковано на прихильників лівоцентристських та правоцентристських політичних утворень. Визначено особливості перебігу кожного електорального циклу, зміни у структурі владної еліти, а також з'ясовано специфіку політичних, економічних і соціальних умов, у рамках яких проходили передвиборчі кампанії.

Ключові слова: ідеологічна сегментація, електорат, вибори, Бундестаг, електоральний цикл.

І. В. Мельник

аспірант кафедри політології, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україна

ІДЕОЛОГІЧЕСЬКА СЕГМЕНТАЦІЯ НІМЕЦЬКОГО ЕЛЕКТОРАТУ НА ВИБОРАХ БУНДЕСТАГА (1990–2009 рр.)

Анотація. Проаналізована ідеологічна ідентифікація електорату Федеративної Республіки Німеччина на виборах до Бундестагу в 1990, 1994, 1998, 2002, 2005, 2009 рр. на основі реалізованого електорального участя громадян. Акцентовано увагу на дослідженні змішаної мажоритарно-пропорційної виборчої системи, за правилами якої відбувалися вибори до законодавчого органу ФРН. Учасників виборчих перегонів класифіковано на прихильників лівоцентристських та правоцентристських політичних утворень. Визначено особливості перебігу кожного електорального циклу, зміни у структурі владної еліти, а також з'ясовано специфіку політичних, економічних і соціальних умов, у рамках яких проходили передвиборчі кампанії.

Ключевые слова: идеологическая сегментация, электорат, выборы, Бундестаг, электоральный цикл.

Iryna Melnyk

Post-Graduate Student of Political Science, Lesya Ukrainka Eastern European National University, Ukraine
13 Volya Ave., Lutsk, 43025, Ukraine

IDEOLOGICAL SEGMENTATION OF THE GERMAN BUNDESTAG ELECTION VOTERS IN 1990-2009

Abstract. Free and fair elections of authorities are an important element of democratic stability in any country and the key to solving important social problems. It is through the mechanism of elections governing authorities are updated to address actual challenges. That is why the work on the analysis of the ideological preferences of voters in democratically developed country like the Federal Republic of Germany, is relevant.

The aim of the article is to study the ideological segmentation of German voters' participation in the electoral cycle period of Anschluss.

Analysis of ideological identification of German electorate in elections to the Bundestag in 1990, 1994, 1998, 2002, 2005, 2009 is undertaken on the base of performed electoral participation. Attention is focused on the type of electoral system (mixed majority-proportional system) according to the rules of elections to the legislature of the Federal Republic of Germany. Classification of contestants on the centre-left and centre-right supporters of political entities has been made. The features of the each electoral cycle course, changes in the structure of power elite, and clarification the specific political, economic and social conditions within campaigns have been revealed.

Ideological segmentation of the German electorate as a result of performed electoral support is characterized by constant struggle between parties or blocs of political parties with centre-left and centre-right ideologies. So, the first in 1990 and the last in 2009 electoral cycles showed narrowing of centre-right parties support, the election results in 1994 showed the same level of voters support for their parties, and electoral cycles 1998, 2002, 2005 gave evidence of the centre-left political entities popularity among the Germans.

Keywords: ideological segmentation; voters; election; members of parliament; electoral cycle.

Постановка проблеми. Вільні й чесні вибори органів влади є важливим елементом стабільності демократії будь-якої країни та способом розв'язання ключових суспільних проблем, адже саме через механізм виборів здійснюється оновлення керівних органів влади, які, своєю чергою, визначають шляхи вирішення цих проблем. Не останню роль тут відіграють партії, які представляють інтереси громадян у владі. Партії формують політичні програми, де викладають власне бачення бажаного суспільства та шляхи його розбудови, а виборці обирають у владу відповідну політичну силу, близьку до своїх поглядів та пе-

реконань [1, с. 48–60]. Здійснення громадянами ФРН демократичного вибору обумовлює необхідність аналізу ідеологічної сегментації німецького електорату на основі реалізованої електоральної участі громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі аналізу електорального процесу і зокрема проходженню виборів у ФРН присвячено праці І. Бекешкіної [1], О. Камінської [2], А. Кудряченка [3], А. Романюка [4], Ф. Юрія [5] та ін. Серед зарубіжних дослідників варто виділити А. Рапа (Rapp, 2009) [6] і Карла-Рудольфа Кортє (Korte, 2009) [7]. Цінність для нашого дослідження станов-

лять дані Федерального центру політичної освіти ФРН (Bundeszentrale für politische Bildung), які містять інформацію про кожний електоральний цикл.

Метою статті є дослідження ідеологічної сегментації громадян Німеччини на основі реалізованого електорального вибору в парламентських циклах періоду аншлюсу, виявлення особливостей проведення виборів Бундестагу та аналіз їх результатів.

Основні результати дослідження. Громадянам Німеччини доводилося шість разів обирати законодавчий орган країни – у 1990, 1994, 1998, 2002, 2005 (позачергові), 2009 рр. Означені виборчі цикли характеризуються складністю періоду після об'єднання Федеративної Республіки Німеччини (ФРН) і Німецької Демократичної Республіки (НДР) та іншими економічними, ідеологічними, суспільними і політичними протиріччями.

У ФРН існує багатопартійна система, яка, згідно з чинною Конституцією, сприяє формуванню політичної волі народу. Після перших загальнонімецьких виборів 1990 р. й до виборів 2009 р. у Бундестазі було представлено шість партій, а саме: Християнсько-демократичний союз Німеччини (ХДС), Соціал-демократична партія Німеччини (СДПН), Вільна демократична партія Німеччини (ВДП), Християнсько-соціальний союз (ХСС), об'єднана за списком група «Союз 90/Зелені» та Партія демократичного соціалізму (ПДС). Остання у 2007 р. під керівництвом О. Лафонтена разом із партією «Виборча альтернатива – робота і соціальна справедливість» об'єдналися в нову партію під назвою «Ліва партія Німеччини».

Загалом основна лінія поділу європейських багатопартійних систем на «ліві» та «праві» партії визначається їх ставленням до масштабів державного втручання в економічні процеси, ринку і соціальних програм. «Ліві» обстоюють більш широкі функції держави, що полягають у «вирівнюванні» соціальних груп через систему соціального забезпечення та надання гарантій колективному управлінню, є прихильниками прогресивних суспільних змін, принципів рівності й справедливості та схильні до революційних методів діяльності. «Праві» партії виступають за зменшення ролі держави, лібералізацію економіки і стимулювання бізнесової активності, орієнтуються на збереження стабільності й негативно ставляться до революційних потрясінь, схильні до більш економічної держави, що може бути досягнуто методом упорядкування соціальних виплат і різноманітних допомог. «Праві» партії не підтримують жодних альтернативних форм колективного управління [5]. Однак існує не досить багато партій, які належали б до чітко виражених правих чи лівих ідеологічних спрямувань, – переважна більшість поєднує ці ідеології

та утворює лівоцентристські й правоцентристські партії залежно від переваги лівих або правих елементів.

На основі аналізу передвиборчих програм німецьких партій та їх статутно закріплених ідеологічних принципів, учені поділяють всі політичні партії і блоки політичних партій, що присутні в Бундестазі, на лівоцентристські та правоцентристські. До лівоцентристських партій відносять: СДПН – виступає за зміцнення координованої соціальної ринкової економіки та справедливий розподіл вироблених благ, соціальну справедливість, охорону і збереження існуючої держави; Ліва партія Німеччини прагне досягти демократичного соціалізму та подолання капіталізму; «Союз 90/Зелені» – лівоцентристська партія екологічного спрямування, що проповідує екологічний гуманізм, підтримує заходи, спрямовані на розвиток енергетики, підприємств, транспорту, а також житлового будівництва. Решту партій науковці вважають правоцентристськими. Зокрема ХДС-ХСС за ідеологією визначається як правоцентристська із консервативним напрямом, що спирається на засади християнського розуміння людини і її відповідальності за свої справи перед Богом, орієнтується на екологічно спрямовану ринкову економіку. ВДП – правоцентристська партія, яка обстоює вільні ринкові відносини, виступає проти ведення планового господарства [5]. На нашу думку, проаналізувати ідеологічну орієнтацію німецького електорату можливо, орієнтуючись саме на таку класифікацію.

Для кращого розуміння ідеологічної ідентифікації німецького електорату варто розглянути, яким партіям він надавав перевагу, тобто представники яких партій отримували депутатські мандати того чи іншого скликання Бундестагу. Результати нашого дослідження, проведеного на основі даних «реалізованої» електоральної підтримки тих чи інших політичних утворень та їх кандидатів, викладено в табл.

Більшість партій, представлених у табл., а саме СДП, ХДС, ХСС і ВДП, виникли між 1945-м і 1947 рр. у західних федеральних землях, однак упродовж понад чотирьох десятиріч від їх заснування зазнали значних змін. На рівні федерації всі ці партії принаймні один раз створювали коаліції одна з одною або були в опозиції. Сьогодні вони вважають себе народними партіями, що представляють усі верстви суспільства [3, с. 83–98].

Загалом, лідерами серед німецького електорату є ХДС та СДПН. Між рівнями їх популярності існує певний взаємозв'язок: якщо в одній із них вищі результати, то в іншій – обов'язково нижчі, та якщо одна із них при владі, то інша – в опозиції (винятком є «велика коаліція», коли ці політичні сили об'єдналися). За результатами всіх виборів

Таблиця

Партійний склад німецького Бундестагу шести останніх виборів

№ з/п	Політичні партії та блоки	Кількість членів партій у Бундестазі						Кількість членів партій у Бундестазі (%)					
		1990	1994	1998	2002	2005	2009	1990	1994	1998	2002	2005	2009
1	ХДС	268	244	198	190	180	194	36,7	34,2	28,4	34,4	27,8	27,3
2	СДПН	239	252	298	251	222	146	33,5	36,4	40,9	38,5	34,2	23,0
3	ВДП	79	47	43	47	46	93	11,0	6,9	6,2	7,4	9,8	14,6
4	ХСС	51	50	47	58	61	45	7,1	7,2	6,7	4,1	7,4	6,5
5	Союз 90/Зелені	17	49	47	55	51	68	5,1	7,3	6,7	8,6	8,1	10,7
6	ПДС (від 2007 р. – Ліва)	8	30	36	2	54	76	2,4	4,4	5,1	4,0	8,7	11,9
7	Праві партії, що не подолали 5%-й бар'єр, але набрали 1 і більше відсотків							4,2	3,6	6,0	3,0	4,0	6,0
	Позапарт.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Загалом	662	672	669	603	614	622	100	100	100	100	100	100

Джерело: Складено автором на основі [2; 4; 8]

сума голосів блоку ХДС-ХСС перевищує суму голосів СДПН лише в 1998 році: тоді блок набрав 35,1%, а СДПН – 40,9%, що є наслідком політико-економічної кризи і свідченням більшої підтримки електоратом опозиції. Вибори 2002 р. демонструють однакові рівні популярності цих політичних сил – 38,5%.

Партійну систему в Німеччині до 2002 р. називали системою двох із половиною партій. Оскільки найпопулярніші із них – ХДС-ХСС та СДПН – самостійно не в змозі сформувати уряд, то роль половини партій виконують ВДП, «Союз 90/ Зелени» і Ліві. Хоч частка отриманих ними мандатів не перевищує 14,6%, але також не можна не помітити, що бажаних підтримати їх на виборах дедалі більше: від перших виборів до виборів 2009 р. «Союз 90/Зелені» покращили свій результат на 5,6%, а Ліві – на 9,5%, популярність яких спричинена підвищенням електоральної активності сходу країни [4].

Як зазначалося вище, ВДП у партійній системі ФРН нерідко відігравала роль половинної партії. Однак унаслідок зміни її пріоритетів у 1998 р. та приходу до влади нового уряду партія втратила свій статус у політиці ФРН (на виборах 2013 р. ВДП не потрапила в Бундестаг).

Таким чином, партійна система ФРН із «двох з половиною» партій перетворилася на багатопартійну, основу якої складають дві партії (блоки) – ХДС/ХСС та СДПН, а решта (ВДП, Союз 90/ Зелени, Ліві) – відіграють допоміжну роль у формуванні уряду [2].

Аналіз зміни ідеологічної сегментації німецького електорату за підсумками всіх виборів до Бундестагу з урахуванням вище названої ідеологічної класифікації представлено на рис.

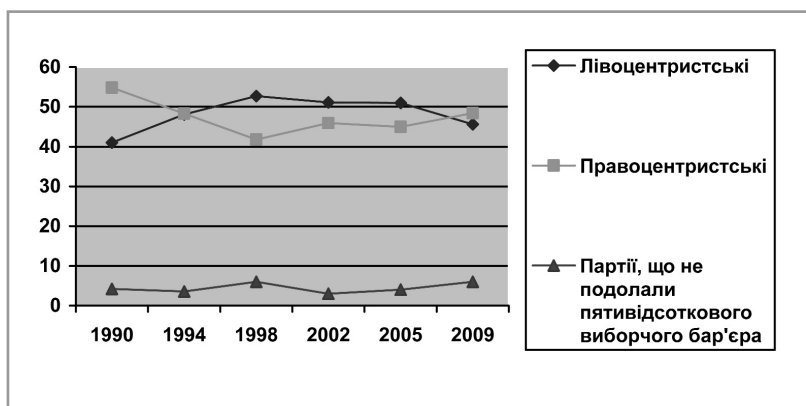

Рис. Порівняльний аналіз ідеологічної сегментації німецького електорату на виборах до Бундестагу в 1990, 1994, 1998, 2002, 2005, 2009 рр.

Джерело: [8]

Загалом, упродовж усіх виборчих циклів до Бундестагу від моменту об'єднання Східної і Західної Німеччини в боротьбі за прихильність електорату лідирують лівіцентристські та правоцентристські політичні сили. За результатами перших виборів, у складі парламенту лівіцентристським партіям належало 41% (СДПН, ПДС і «Союз 90/Зелені») депутатських мандатів, правоцентристам – 54,8% (ХДС-ХСС та ВДП). Наступні вибори демонстрували фактично однакову популярність конкуруючих ідеологій: представники лівіцентристських сил у сумі отримують 48,1%, правоцентристських – 48,3%.

Подальші електоральні цикли також засвідчили незначну перевагу лівіцентристських ідеологічних утворень, ріст популярності яких відбувається через зниження електоральної активності прихильників правоцентристів, і навпаки. Вибори 1998 року, що проходили в умовах поглиблення економічної кризи у країні, показали такі результати електоральної підтримки: лівіцентристські політичні утворення користуються підтримкою на рівні 52,7% тих, хто голосував, а правоцентристські – 41,8%, різниця становить 10,9%.

Чергові вибори 2002 р. і позачергові 2005 р. виявили практично однакову прихильність електорату до лівіцентристських та правоцентристських політичних сил. СДПН, ПДС і «Союз 90/Зелені» в сумі отримали 51,1% та 51%, а ХДС-ХСС і ВДП – 45,9% та 45% електоральної підтримки відповідно у 2002 і 2005 рр. Проте вибори до Бундестагу 2009 р. були позначені підвищенням популярності серед електорату правоцентристських політичних сил (48,4%) на 2,8% та відповідним падінням виборчої активності прихильників лівіцентристських ідеологій (45,6%).

Повернення електорату до правоцентристських ідеологій свідчить про те, що в Німеччині сьогодні не має потужної лівої партії. Лівою можемо назвати Соціал-демократичну партію, яка і є головним конкурентом ХДС на виборах. Але від соціал-демократів останніми десятиліттями відійшли Партія зелених, фактично ліві ліберали й так звана Лівіця – ультраліві, колишні комуністи із Німецької Демократичної Республіки. Ці партії отримують від електорату значну кількість голосів, які могли б «належати» соціал-демократам, особливо коли йдеться про земельні та федеральні вибори. Німців нині найбільше цікавить їх добробут, тобто чи зможуть вони в умовах європейської кризи утримати актуальний рівень життя. Канцлер ФРН Ангела Меркель в їх очах є гарантом певної стабільності. Німецькі громадяни не вірять, що ліві можуть рятувати ЄС краще, ніж Меркель. І, що важливо, у Німеччині панує розчарування лівіцентристськими політиками, оскільки вони не пропонують нічого нового, а у другорядних питаннях підтримують християнських демократів [2].

Розглядаючи регіональні відмінності ідеологічної сегментації німецького електорату, не можна не помітити, що вони деякою мірою відрізняються від загальнодержавних. Загалом, за підсумками всіх електоральних циклів у ФРН, перевагу на сході в середньому отримують лівіцентристські партії (55,4%) і популярність їх зростає: 1990 р. – 40,7%, 1994 р. – 55,6%, 1998 р. – 60,8%, 2002 р. – 61,3%, 2005 р. – 60,9%, 2009 р. – 53,2%. Це відбувається через підвищення довіри до Ліві партії, яка 1990 р. (будучи ще ПДС) на сході отримала 11,1% голосів, а у 2009 р. – уже 28,5% [8]. Правоцентристські політичні сили на сході в середньому дістали 40,3% підтримки виборців.

Західний електорат упродовж двадцяти років здійснював дещо інший вибір. За підсумками реалізованої волі німецького електорату, правоцентристські політичні сили в середньому за цей період

отримали 49,1% прихильності свого електорату, а лівіцентристські – близько 46,6%. Різниця не значна – 2,5%. Однак характерним і для заходу є спочатку поетапне збільшення прихильників СДПН та Ліві партії до 2002 р. (1990 р. – 36,0%, 1994 р. – 38,5%, 1998 р. – 43,5%), а далі – закономірний спад активності їх електорату (2002 р. – 39,4%, 2005 р. – 40,0%, 2009 р. – 32,4%) [8].

Східна Німеччина відзначається підвищеною активністю тих громадян, які обирають партії, що не долають п'ятивідсоткового виборчого бар'єра. У середньому в усіх електоральних циклах партії та блоки політичних партій, які не пройшли до парламенту, отримують 4,4% усього східного німецького електорату (на виборах 1998 р. – 5,0%). Загалом, східний електорат характеризується своєю розпорошеністю, на відміну від західного, де відсоток тих, хто обирає партії, що не долають п'ятивідсоткового бар'єра, становить лише 3,7% за результатами всіх електоральних циклів [8].

Зазначимо, що останнім часом у країнах стабільної демократії знижується роль політичних партій як головного каналу політичної участі громадян у електоральних

циклічних політичних процесах. Пояснюється це тим, що політичні партії все меншою мірою формують політико-ідеологічні ідентичності, фактично нехтуючи цим інститутом політичної системи. Федеративна Республіка Німеччини не є винятком. Хоч тут достатньо ефективно функціонують механізми прямої демократії і сформовані відповідні моделі політичної участі громадян, однак партіям довіряють тільки 3,36 бала громадян (за десятибальною шкалою) [9]. Це пов'язано, перш за все, із затяжною політико-економічною кризою, демократичною трансформацією Східної Німеччини та вимушеними кроками влади, спрямованими на збільшення податків, зменшення соціальних виплат тощо.

Висновки. Отже, ідеологічна сегментація німецького електорату за результатами реалізованого електорально-го вибору характеризується постійним протиставленням партій або блоків політичних партій лівоцентристського і правоцентристського ідеологічних спрямувань. Перший 1990 р. та останній 2009 р. електоральні цикли демонструють незначні переваги правоцентристських партій, результати виборів 1994 р. показують однаковий рівень підтримки електоратом цих партій, а електоральні цикли 1998, 2002, 2005 рр. свідчать про популярність лівоцентристських політичних утворень. Висвітлення проблеми ідеологічної ідентифікації громадян Німеччини як демократично розвиненої країни може стати предметом вивчення аналогічної проблеми в Україні.

Література

1. Бекешкіна І. Політична диференціація і партійно-політична структура українського суспільства / І. Бекешкіна // Українське суспільство 1992–2010. Соціологічний моніторинг ; за ред. д. ек. н. В. Ворони, д. соц. н. М. Шульги. – К. : Інститут соціології НАН України, 2010. – 540 с.
2. Камінська О. Еволюція партійної системи Німеччини в 90-х роках ХХ ст. – на початку ХХІ ст. / О. Камінська // Сучасна українська політика: політики та політологи про неї. – К. : Центр соціальних комунікацій, 2009. – Вип. 19. – С. 376–382.
3. Кудряченко А. Засади демократичного сходження ФРН / А. Кудряченко // Наукові записки. – 2012. – Вип. 1. Січень-лютий. – С. 83–98.
4. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи / А. Романюк // Інституційний вимір. – Львів, 2004. – 390 с.
5. Юрій Ф. М. Типи партій [Електронний ресурс] / Ф. М. Юрій // Політологія. Електронна бібліотека Князева. – Режим доступу : http://www.ebk.net.ua/Book/political_science

6. Пар А. Німецькі вибори передбачувані? І так і ні. [Електронний ресурс] / Александр Пар // Польське радіо. – Режим доступу : <http://www.polradio.pl/5/132/Artykul/123541>
7. Корте К.-Р. Вибори в Німеччині. Федеральний центр політичної освіти [Електронний ресурс] / К.-Р. Корте. – Бонн, 2009. – 158 с. – Режим доступу : <http://translate.google.com.ua/translate?hl>
8. Bundeszentrale für politische Bildung. Wahlbeteiligung. Ungültige Stimmzettel [Electronic resource]. – 2013. – Accessed mode : <http://www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/wahlen-in-deutschland>
9. Україна за рівнем довіри до влади посідає останні місця в Європі [Електронний ресурс] / УНІАН. – 2012. – Режим доступу : <http://www.unian.ua/news/552776-ukrajina-za-rivnem-doviri-do-vladi>

Стаття надійшла до редакції 08.10.2013

References

1. Bekeshkina, I. (2010). *Political Differentiation and party-political structure of Ukrainian society*. In V. Vorona (Sc. Ed.). Kyiv: Institute of Sociology of NAS of Ukraine (in Ukr.).
2. Kaminska, A (2009). Evolution of the German party system in the 90s years of the twentieth century and the beginning of XXI century. *Modern Ukrainian politics: politicians and political scientists about it 2009* (pp. 376-382). Kyiv: Centre for Social Communications (in Ukr.).
3. Kudryachenko, A. (2012, January-February). Principles of democratic convergence of Germany. *Naukovi zapysky (Scientific Notes)*, 1 (in Ukr.).
4. Romaniuk, A. (2004). *Comparative analysis of political systems, Western Europe*. Lviv: Institutional Dimension (in Ukr.).
5. Yurii, F. (2010). *Types parties*. Retrieved from http://www.ebk.net.ua/Book/political_science (in Ukr.).
6. Rahr, A. (2009, January). German elections predictable? Yes and no. *Polish Radio*. Retrieved from: <http://www.polradio.pl/5/132/Artykul/123541> (in Russ.).
7. Korte, K.-R. (2009). *Elections in Germany*. Retrieved from <http://translate.google.com.ua/translate?hl> (in German).
8. Federal Centre for Political Education (2013). *Turnout. Invalid ballots*. Retrieved from <http://www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/wahlen-in-deutschland> (in German).
9. UNIAN (2012). *Ukraine the level of trust in the last government ranks in Europe*. Retrieved from <http://www.unian.ua/news/552776-ukrajina-za-rivnem-doviri-do-vladi> (in Ukr.).

Received 08.10.2013

Журнал «Економічний часопис-XXI» включено у SCOPUS!

This title is indexed
in SciVerse Scopus

Improving research results
through analytical power

Одна із найвпливовіших корпорацій світу Elsevier Corporation на основі висновку Експертної Ради прийняла рішення про включення наукового журналу «Економічний часопис-XXI» у міжнародну наукометричну індекс-базу Scopus (Нідерланди).

Таким чином було визнано, що журнал «Економічний часопис-XXI» має високий академічний рівень, актуальну тематику статей і відповідає основним вимогам Scopus.

До уваги авторів! У зв'язку з високими вимогами міжнародних наукометричних баз, у журналі «Економічний часопис-XXI» перевага надається статтям, що мають високий науковий рівень, підготовлені англійською мовою та цілковито відповідають усім вимогам, викладеним на сайті: <http://soskin.info/ea/>

З повагою
Антоніна Матвійчук,
канд. екон. наук, доцент,
головний редактор наукового журналу «Економічний часопис-XXI»